

fectum adduxerit, nullam gratiam per se ipsam peccatori concesserit; tamen illam aliunde accipiebant, quatenus scilicet ad Novum Testamentum pertinebant, ut supra ex S. P. epist. 120 audivimus. Unde D. Th. 1, 2, Q. 98, art. 4, ad 4, dicit: *Quamvis lex non sufficeret ad salvandos homines, tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus simul cum lege, per quod salvari poterant; scilicet fides Mediatoris, per quam justificati sunt antiqui patres, sicuti etiam nos justificamur: et sic Deus non desiciebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia.*

QUESTIO II. — AN ÆQUE EXPRESSIS TERMINIS PROHIBEAUTUR CONJUGIUM FILIÆ CUM PATRE, AC FILII CUM MATRE.

Assignaturus gradus propinquitatis, inter quos matrimonium Deus in veteri lege contrahi vetat, generatim præmittit γ . 6: *Omnis homo ad proximam sui sanguinis non accedet.* Debet hoc intelligi non de qualibet cognata, sed de ea quæ in sequentibus legibus præscribitur, ut revelet turpitudinem ejus. Hac honesta periphrasi seu circumlocutione, Scriptura sacra insinuat copulam carnalem. In hebraico dicitur: *Nuditate ejus*, idque per antiphrasim, quia eam denudare indecens et turpe est. Additur autem: *Ego Dominus, amator scilicet honestatis et verecundiæ.*

γ . 7: *Turpitudinem patris tui et turpitudinem matris tuæ non discooperies.* Hæc lex videtur primo intuitu continere duo membra, quorum prius vetet nuptias filia cum patre, posterius filii cum matre: et sic legem illam exponunt Menochius et A Lapide. Tanta enim fuit corruptela gentilium, ut de Persis testatur Theodoretus Q. 24 in Levit., ut non sororibus solum, sed et matribus et filiabus contra naturalem honestatem nuptiali lege miscerentur.

R. et dico: Melius textum illum videntur explicare, qui verba illa sic accipiunt, ut turpitudinis eadem sit quæ turpitudinis matris, ita ut posterius membrum explicet prius, adeoque hic prohibeatur conjugium filii cum sua matre.

Prob. I. Quia immediate subjungitur: *Mater tua est, non revelabis turpitudinem ejus.* Et LXX vertunt: *Mater enim tua est.* Ubi ratio, ob quam lex prohibet discooperire turpitudinem patris et matris, redditur de sola matre.

Prob. II. Ex S. P. Aug. Q. 58 in Levit. ubi dictam legem explicans dicit: *Prohibet cum matre concumbere, ibi enim est turpitudinis patris et matris.*

Probat autem id S. doctor ex γ . 8, ubi dicitur: *Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies, turpitudinis enim patris tui est.* Hic enim turpitudinis noveræ, sive vivo, sive mortuo patre, vocatur turpitudinis patris, eo quod per matrimonium, vel etiam copulam jam non sint duæ sed una caro. *Ubi*, inquit S. P., *exposuit quomodo in matre utriusque sit turpitudinis, id est patris et matris, in noverca autem tantum patris.*

Prob. III. Quia proprie ac per se non dicitur revelari turpitudinis, nisi respectu sexus feminei, et tan-

tum ex consequenti respectu masculini, quatenus scilicet turpitudinis feminae redundat in virum, sive hic sit maritus sive aliter ei conjunctus. Unde Oleaster hanc eandem expositionem, tanquam Hebræorum, referens, dicit illam ab ipsis extendi ad concubinam patris, ad oppressam, aut sponte cognitam.

Dices: In nullo alio Scripturæ loco prohibetur matrimonium patris cum filia; ergo dum hic dicitur: *Turpitudinem patris tui*, etc., intelligitur prohiberi filia nuptias cum patre.

R. Neg. conseq.; nam, ut ante dictum est, femina non dicitur proprie revelare turpitudinem viri, cum in illo actu ipsa non censeatur se habere active, aut similia primo attentare: unde nullibi Scriptura alloquitur feminas, sed viros. Itaque sicuti dum dicitur γ . 14: *Turpitudinem patris tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus*, non prohibetur matrimonium neptis cum patruo: ita similiter hic γ . 7 per hæc verba: *turpitudinem patris tui non discooperies*, non prohibetur matrimonium filia cum patre: sed sicuti γ . 14 particula *nec* sumitur exegetice, seu expositive pro *id est non*, ita similiter γ . 7 particula *et* sumi debet exegetice pro *id est*, ita ut sensus sit: *Turpitudinem patris tui, id est turpitudinem matris tuæ, etc.* Unde S. P. Aug. Q. 60 in Levit. explicans γ . 14, dicit: *Exposuit quid dixerit turpitudinem fratris patris tui, id est patris tui non revelabis: hoc est enim, ad uxorem ejus non introibis. In uxore quippe patris tui intelligi turpitudinem patris, sicut in uxore patris turpitudinem patris.*

Nota tamen, ex consequenti, propter eandem sanguinis propinquitatem, prohiberi nuptias filia cum patre. Similia vero conjugia non tantum Persis usitata fuisse, non solum ex Theodoro jam vidimus, sed et ipse Moyses hic γ . 3, 24, et maxime 27 satis insinuat, tam Ægyptiorum quam Chananæorum in hisce conjugii et libidinibus corruptissimos fuisse mores; ut proinde immerito aliqui mirentur, similes leges a Deo datas, quasi nusquam tale quid auditum esset.

P. 1. quomodo intelligatur lex prohibens nuptias inter fratrem et sororem.

Nota quod γ . 9 dicitur: *Turpitudinem sororis tuæ ex patre*, id est quæ eundem tecum habet patrem, sed ex alia matre nata est; *sive ex matre*, quæ scilicet tibi soror est ex eadem matre, sed ex alio patre; *quæ domi vel foris genita est, non revelabis.* Quænam autem domi, quænam vero foris nata dicatur, non satis constat. Juxta Radulphum et Abulensem, domi nata dicitur illa, quæ ex legitimo matrimonio nata est, foris autem genita quæ ex concubina vel pellice nata est. Attamen Marius et Jansenius melius sic explicant: Id est sive illa sit nata domi ex eodem utroque tecum parente, sive foris in domum adducta sit, utpote quam ex alio matrimonio mater tua suscepit.

P. 2. cur potius olim vetitum fuerit matrimonium nepotis cum amita vel matertera, quam patris vel avunculi cum nepte.

R. Licet Abulensis cum nonnullis aliis existimet, hic γ . 12 non tantum prohiberi matrimonium nepotis cum amita vel matertera, sed etiam patris vel avunculi cum nepte, eo quod nimirum idem utrobique sit consanguinitatis gradus; tamen id non videtur admittendum, præsertim quod similia matrimonia confirmantur praxi Hebræorum, non tantum ante legem (sic enim Nachor duxit Melcham, et Abrahami Saram, singuli neptem ex fratre), sed etiam post. Unde talis matrimonii exemplum est in Othoniele et Axa, Jud. 1, 15; et usque hodie illud usitatissimum esse apud Hebræos, testatur Tirinus.

Cur autem potius inhiberetur voluerit Deus conjugium nepotis cum amita vel matertera, quam neptis cum patruo aut avunculo, hæc solet dari ratio, quod magis dedecet nepotem tanquam maritum dominari amita vel matertera (quibus reverentiam debet), quam patruum vel avunculum dominari nepti: cum enim vir caput sit uxoris, si nepos duceret amitam, deberet hæc subesse, quod minus est conveniens, quam ut neptis subsit patruo.

P. 3. an quod dicitur γ . 16 de non revelanda turpitudine uxoris fratris, intelligendum sit vivente fratre, an mortuo.

R. Prima fronte id satis videri obscurum et perplexum: *Si enim*, inquit S. P. Aug. Q. 60 supra cit., *dixerimus de vivi fratris uxore locutam Scripturam, uno generali præcepto quo (Exod. XX, 15) prohibetur homo ad uxorem accedere alienam, etiam hoc utique continetur.* Et quibusdam interjectis dicit: *Rursus, si fratre mortuo intellexerimus prohiberetur esse ducere fratris uxorem, occurrit illud quod (Deut. XXV, 5) excitandi seminis causa, si ille sine filiis defunctus esset, iubet Scriptura esse faciendum.* Tandem respondet S. Doctor, et recte, quod collata ista prohibitionem cum illa jussione, *ne invicem adversentur, intelligenda sit exceptio, id est, non licere cuiquam defuncti fratris ducere uxorem, si defunctus posteros dereliquit; aut etiam illud esse prohibitum, ne liceret ducere fratris uxorem, etiamsi a fratre vivo per repudium recessisset.*

CAPUT XIX.

Præcepta quædam moralia, ceremonialia, et judicialia partim ante recensita rursus inculcantur, partim nova sanciantur; quale est de non ferendo agro diverso semine, de coma in rotundum non attondenda, barba non radenda, de non incidenda carne.

QUÆDAM EXPLICANTUR. — Petes 1, an Scriptura hic agat de correptione fraterna, dum dicit γ . 17: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum.* Ante responsionem

Nota, apud omnes certum esse, quod γ publice non designet, occultum alterius crimen propalari aut manifestari posse coram iis quibus hoc ignotum est: siquidem id foret contra ordinem correptionis fraternæ, Matth. XVIII, præscriptum, nempe ut primo fratrem quis corripiat inter se et ipsum solum; ac proinde publice hic ponitur pro aperte, ita ut tantum

opponatur odio quod fovetur in corde. Hoc notato,

R. Quamvis aliqui jam cit. textum exponant hoc modo: *Noli dissimulare exterius offensam, et occultum interim rancorem adversus proximum servare; sed ostende te offensum, et pete satisfactionem; rectius tamen S. P. Aug. Q. 70 in Levit. illud Argue eum intelligit de correptione fraterna dicens: Animo enim bono facies, cum disciplinam peccati proximo imponis, ne accipias peccatum ejus negligendo.* Ita etiam exponit Tertull. lib. IV cont. Marcionem, cap. XXXV. Hanc enim expositionem præferendam esse, ex eo patet, quod Scriptura subjungat: *Ne habeas super illo peccatum*, id est ne imputetur tibi peccatum ejus, dum illud sine correptione transmittis, quod emendare poteras, eum ad delicti sui agnitionem et poenitentiam ducendo. Unde etiam apte subjungitur

γ . 18: *Non quæras ultionem*, id est, nequidem etiam arguendo (fratrem tuum) vindicare te velis, sed potius consulere illi quem arguis, inquit S. P. ibidem. Non tamen hic prohibet Deus, ne juste quaeratur vindicta per legem talionis (Exod. XXI stabilitam), sed ne similis exactio ex rancore et animo se vindicandi procedat: omnis enim talis est peccatum in foro animæ et coram Deo. Hæc igitur lex supplet et perficit legem talionis.

Ex verbis autem illis: *Non oderis in corde tuo*, collige in V. Lege non fuisse solos exteriores actus prohibitos, v. g., homicidii, etc., sed etiam internos animi motus v. g., occulti rancoris et odii interni fuisse vetitos.

P. 2 quisnam intelligatur nomine amici dum dicitur, *Diliges amicum tuum sicut te ipsum.*

R. Nomine amici non significari duntaxat illum, qui nobis benevolus est, sed etiam omnem illum, qui noster proximus est; adeoque sub amicis, prout illa vox hic sumitur, etiam inimici comprehenduntur. Patet id ex eo quod LXX vertant *proximum tuum*. Vox autem hebraica *rea*, quam interpretes latinus vertit *amicum*, significat quidem amicum, sed per metaphoram Hebræis usitatam transfertur ad illum, qui nobis quavis ratione conjunctus est. Unde et Pagninus ex hebræo vertit: *socium*; et Vatabli versio habet: *proximum*. Atque ita hanc legem de quolibet proximo interpretatur Christus, Matth. V, 45, ubi Judæos, qui ex verbis illis: *Diliges amicum tuum*, sensu contrario intulerant: *Odio habebis inimicum tuum*, arguit et corrigit, declarando etiam inimicos esse diligendos.

P. 3 quare γ . 19 Deus Judæis prohibuerit procurare promixtionem seu congressum animalium diversæ speciei.

R. Ut tolleretur universaliter occasio concupiscentiæ: animalia enim diversarum specierum non commiscuntur facile ad se invicem, nisi hoc per homines procuretur: et in conspectu coitus animalium excitatur homini concupiscentiæ motus, inquit D. Th. 1, 2, q. 102, a. 6, ad 8. Posset etiam dari alia ratio, scilicet id prohibitum fuisse, ad evitandum ritus superstitiosos idololatrarum, qui sua animalia diversæq;

speciei curabant coire in honorem conjunctionis planetarum.

P. 4. unde ergo juxta Scripturam, tam multis mulis abundaverit Judæa. Mulo enim insedit David, Salomon, Absalon, aliique filii David II Reg. XIII, 29.

R. Quia ex aliis regionibus poterant adduci; nam III Reg. X, 25, de Salomone dicitur: *Et singuli deferebant ei munera... equos et mulos per singulos annos.* Item in satis magna quantitate veniebant ad nundinas Tyri, ut constat ex Ezech. XXVII, 14, ubi illos Judæi poterant emere, aut cum suis mercibus commutare. Poterant etiam casu gigni, sua sponte commixtis equa et asino: nam experientia constat, animalia diversæ speciei quandoque sine ullo hominum auxilio inter se commisceri. Addit Tirinus, quod etiam potuerint non ex vario asinorum et equarum concubitu, sed ex suimet generis animantibus nasci; nam mulas parere, maxime in Syria, Judææ vicina, ex Plinio et aliis auctoribus probat.

P. 5. an Scriptura redarguat ritum ecclesiasticum, quo clerici et religiosi coronam in capite gerunt, dum præcipit *ŷ. 27: Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam.*

R. negative; nam Deus hoc non prohibuit, quia in se malum est, sed primaria hujus prohibitionis ratio fuit; ut in ritibus suis dissimilis esset populus Israeliticus ceremoniis Gentilium: nam et in Ægypto, unde exiverant, illa capillorum tonsio et rasio sacerdotibus Isidis erat usitata; ut testatur S. Ambros. initio epistolæ ad Sabinum: *Ipsi, inquit, capita et supercilia radunt, si quando Isidis sacra suscipiunt.* Item illam tonsuram aliis gentibus Judææ vicinis quoque in usu et solemnem fuisse clare patet ex Jerem. IX, 26: *Super Ægyptum, et super Juda, super Edom, et super filios Ammon, et super Moab, et super omnes qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto.* Et cap. XXV, 25, ubi enumeratis omnibus gentibus vicinis Judææ, addit: *Et universis qui attonsi sunt in comam.* Idem habet cap. XLIX, 32.

Deinde erat in tonsura crinium adhuc alia impietas: neque enim solum sacra sua faciebant attonsi, sed etiam ipsos crines præcisos diis sacrificabant. Unde apud Tirinum scribit Festus Pompeius Romæ, capillarem arborem fuisse, sic appellatam, quod ex ea juvenes detonsum sibi capillum Deo consecratum suspenderent. Neque vero capitis comam tantum, sed et barbam, ac maxime primam barbæ lanuginem diis consecrabant.

Ut itaque Deus populum suum quam longissime ab impiis, et profanis illis ritibus avocaret, opposita præcepit, ut in multis aliis, ita et in capillorum ac barbæ figura. Atque hinc

Patet quod hæretici præfata Scripturæ verba (quæ tamen hodieum urgere nequeunt, cum et apud ipsos rasura in usu sit) contra rasuras monachorum aliquando non nisi imperite et stulte adducere potuerint: materia enim præcepti de se indifferens est, ita ut pro varietate circumstantiarum adhiberi vel

negligi possit, ut patuit in leprosis, omni ex parte rasis, supra cap. XIV, 5, et ex Samsone ac Nazaræis non rasis.

CAPUT XX.

Decernitur pœna lapidationis contra idololatrias; statuitur etiam pœna mortis contra magorum consultores, maledicos in parentes, adulteros incestuosos, aliaque nefanda peccata committentes.

QUESTIO I. — AN MOLOCH FUERIT DEUS AMMONITARUM, CUI PARENTES FILIOS SUOS CONSECRABANT PER IGNEM, ET QUIS FUERIT HUIUS CONSECRATIONIS RITUS.

Vers. 2: *Si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur.* Vocem *Moloch* quidam accipiunt ut nomen proprium idoli Ammonitarum, in cujus honorem infantes comburebantur, aut saltem traducebantur per ignem: quidam accipiunt appellative pro quolibet rege vel principe; *Moloch* enim hebraice a verbo *melach*, id est *regnare*, significat regem vel principem. Hinc nonnulli apud Theod. Q. 25 existimant, hic prohiberi Judæis, ne dent pueros suos alienigenis principibus, ut sint eorum servi vel armigeri, ne scilicet participes sint impietatis eorum. Attamen

R. et dico 1: *Moloch* fuit idolum filiorum Ammon, cui parentes filios suos consecrabant per ignem.

Prob. I. Quia III Reg. XI, 7 dicitur: *Ædificavit Salomon sanum... Moloch idolo filiorum Ammon.* Atqui certum est, Salomonem non ædificasse templa principibus alienigenis, cum ipse pene omnibus dominaretur; ergo, etc. Unde et *Moloch* ibidem non inter principes, sed inter idola aliarum gentium ponitur, ut eruitur ex *ŷ. 5 et 35*, ubi dicitur: *Eo quod dereliquerit me, et adoraverit Ashtarthen deam Sidoniorum, et Chamos deum Moab, et Moloch deum filiorum Ammon.*

Prob. II. Quia IV Reg. XXIII, 10, dicitur de Josia rege: *Contaminavit quoque Topheth, quod est in convalle filii Ennom: ut nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem, Moloch.* Atqui hæc non possunt intelligi de aliquo principe: nam 1. dum quis transit in famulatum alicujus principis, non dicitur illi consecrari per ignem; 2. vallis *Ennom* erat locus in quo idolum illud colebatur, ut dicitur infra; ergo.

Prob. III. Quia Jeremias conquerens de illis regibus Juda, qui ædificaverunt fana idolis, dicit cap. XIX, 5: *Ædificaverunt excelsa Baalim* (Baalim est nomen generale, ait Lorinus, nomen *Moloch* quoque comprehendens) *ad comburendum filios suos igni, in holocaustum Baalim: quæ non præcepi nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.* Atqui hæc non possunt intelligi de principe; ergo.

Dices. LXX hoc loco, quemadmodum et cap. XVIII, 21, pro *Moloch* vertunt *principem*. Et III Reg. XI, 5, in emendationibus editionibus complutensibus pro *Moloch* legunt *regem suum*; ergo, etc.

R. Neg. conseq.; quia LXX vocem *ἄρχοντα*, at-

chonta, quæ significat principem, usurpaverunt ut propriam, non autem ut communem seu appellativam. Observandum itaque, quod *Moloch* idem sit cum *Molech* (uti jam punctant et pronuntiant Hebræi, sicuti et Pagninus) et cum *Melech*, id est *rex*, et cum *Melchom*, id est *rex eorum*. Sic autem dictus est ob insignem observantiam cultumque illius idoli, quasi ipse summus esset omnium deus. Unde et S. P. Aug. Q. 66 in Levit. qui conformiter ad LXX legit: *Et a semine tuo non dabis servire principi*, ita scribit: *Hic non video quid intelligatur, nisi principi qui pro deo colitur.* Id autem S. D. probat ex eo, quod in textu græco habeatur: *λατρευεὶς λατρευεῖν*, quæ vox non significat simpliciter servire, sed cultum latriæ exhibere. Recte igitur interpres latinus pro hebræo *Moloch* cum epitheto dixit *idolo Moloch*: nam quod per *Moloch* non possit intelligi princeps alienigena, satis liquet ex probationibus, præsertim ex prima.

Dico 2. Ut ex hebræis tradunt Lyranus, Abulensis, et passim recentiores, *Moloch* erat idolum æreum stature hominis, capite tamen vitulino (ait Tirinus), intus concavum, in qua concavitate fiebat ignis quo usque idolum esset candens et ignitum. Mox ponebatur puer in manibus idoli: sacerdotibus interea aliisque idoli ministris tympanum pulsantibus, ne eju-latus et vox pueri morientis exaudiri posset, et parentes ad misericordiam commovere. Ab isto sonitu tympani, quod hebraice *Toph* dicitur, locus prope Jerusalem vocatus est *Topheth in gehennom*, id est in valle filiorum Ennom, ut colligi potest ex IV Reg. XXIII, 10 et alibi. Unde a simili crudelitate et incendio, infernus a Christo vocatur *gehenna*, Matth. V, 25.

Quod vero parentes in honorem *Moloch* parricidali crudelitate filios coneremarent, eruitur ex Scriptura sacra: nam II Paralip. XXVIII, 5, rex Achaz dicitur *lustrasse* (hebraice *combussisse*) filios suos igni. Et Deut. XII, 31, dicitur... *Abominationes quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis, offerentes filios et filias et comburentes igni.* Item IV Reg. XVII, 31: *Comburebant filios suos igni, Adramelech et Anamelech diis Sepharvaim.* Quæ deorum nomina à *Moloch*, *Molech* sive *Melech*, sive *Melchom* derivata esse, minime dubium apparet.

Cum autem inter brachia *Moloch*, atque in ejus amplexu infans crematus esset, dicebant puerum a diis ad æthera raptum.

Dico 3. Alius erat insuper istius consecrationis ritus. Pater filium tradebat sacerdotibus, qui, exstructis duobus magnis rogis, puerum inter eos nudis pedibus transire faciebat: hinc accidebat, quod quidam morerentur, quidam manerent superstites. Sed tamen auctor quidam, nomine Clarius, dicit quod tandiu et toties puerum transire et retransire per flammam cogent, donec animam exhalaret. Putabant autem, si pater unum ex filiis traduceret, reliquos fore salvos, et patrem in omnibus felicem. Modum istum insinuat Scriptura IV Reg. XXI, ubi de Ma-

nasse dicit: *Traduxit filium suum per ignem.* Similia habentur ibidem cap. XVI, 3.

Idolum *Moloch* non aliud fuisse quam Saturnum (quem veteres dixerunt filiorum etiam propriorum voracem) ex Platone, Macrobio, Tertulliano, Lactantio, Eusebio, Cyrillo, Aug. et aliis probat Bonfrerius apud Tirinum.

Porro Judæos coluisse *Moloch*, certum est ex Act. VII, 44: eique valde addictos fuisse, colligitur ex eo quod studiose tum hic, tum cap. XVIII, præ cæteris idolis illius cultus prohibeatur. Fuit autem illius cultus pene omnibus gentibus communis; quamvis doctiores aliquam in eo impietatem horrerent; ut videre est apud A. Lapide aliosque auctores.

QUESTIO II. — QUÆDAM ALIA RESOLVUNTUR.

Petes 1, quid hic *ŷ. 2* intelligatur per semen.

R. Per semen hic intelligi prolem: ac proinde hoc loco non potest accipi pro spermate seu humore genitali.

Prob. quia licet admitteretur, quod aliqui gentiles, ut refert Marius, sperma idolo *Moloch* obtulissent; tamen id nunquam fecerunt Judæi, sed ubicumque leguntur coluisse *Moloch*, dicuntur illi consecrasse vel lustrasse, aut traduxisse, seu transire fecisse filios suos per ignem; ut patet ex testibus Q. præced. cit.; item Isajæ LVII, 5: et Ezechiel cap. XVI recensens omnes eorum idololatrias, non commemorat, nec reprehendit eos, quod obtulerint sperma, sed quod idolis immolaverint filios suos; ut patet ex *ŷ. 20*, ubi ipsis exprobrat: *Tulisti filios tuos et filias... et immolasti ad devorandum.* Ergo signum est, quod Judæi tale crimen non fuerint soliti committere; et consequenter hic per semen non intelligitur sperma.

Dices cum Cajetano: cap. XVIII, ubi hoc præceptum primo datur a *ŷ. 4* usque ad ult., non agitur nisi de inordinatis seminationibus, et etiam hoc cap. cum illis conjungitur; ergo, etc.

R. Neg. conseq. nam illum ordinem non semper Scriptura observat: siquidem hoc cap. XX inter inordinatas seminationes statuitur etiam lex de non consulendo magos, ut habeatur *ŷ. 6 et 27*. Ratio autem, cur ista idololatria ponatur inter inordinatas seminationes, dari potest, quod, juxta consuetudinem Scripturarum, *fornicari* significet idola colere, ut patet ex omnibus fere prophetis, præsertim ex Jeremia, Baruch, Osee, item hic *ŷ. 6*, ubi dicitur: *Anima quæ declinaverit ad magos et hariolos, et fornicata fuerit cum eis*, id est, ipsorum spiritus vel deos coluerit. Ducitur autem ista significatio ab hac similitudine: Sicut mulier fornicatur carnaliter, quæ proprium maritum relinquit et copulatur viro non suo: ita dicitur homo fornicari spiritualiter, qui derelictio Deo suo, colit deum alienum et falsum.

Interim ex consequenti, oblatio seminis proprie dicti idolo *Moloch* hac lege generaliter etiam prohibetur, quatenus nempe est nefandus cultus illius idoli.

P. 2 quomodo exponendum sit illud quod licet

tur γ . 40: Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius, et adulterium perpetraverit cum conjugate proximi sui.

R. Aliqui per alterum dicunt intelligi quemcumque hominem, per proximum vero amicum et fratrem, id est Israelitam. Sed hi ineptam faciunt sententiam (inquit Estius) utpote cuius posterius membrum jam continetur in priori: proinde dicendum est, quod in cit. textu, more hebraeo, ejusdem sit repetitio et inculcatio sermonis, ut discamus per proximum intelligi omnem hominem.

Observavit hoc S. P. Aug. Q. 73 in Levit., ubi ita scribit: *Quæ est ista locutio, ut cum dixisset de viro, hoc idem repetierit de proximo, cum sit consequens, ut nullo magis ab uxore proximi abstinendum sit, si ab uxore cujuslibet viri abstinendum est?...* an forte ista repetitio tanquam exponit quod prius dictum sit, ut ideo intelligat homo, quantum malum sit adulterare uxorem viri: quia si hoc fecerit, uxorem proximi adulterat? Quam rationem disputative sibi propositam approbans, subjungit S. Doctor: *Proximus est enim omnis homo homini.*

Nec refert quod præmittat S. P. *Hic aliquid* (Scriptura) *distare voluit inter quemlibet virum et proximum, quamvis multis locis proximum pro omni homine ponat*: quia videtur tantum velle, quod aliquid intersit in modo loquendi, non in re; quatenus non tam clare relucet injuria adulterii, dum nominatur simpliciter uxor alterius, quam si nominetur uxor proximi. Deinde illa tantum disputative dicit, et expositionem statim datam approbat.

P. 3 qua poena plecteretur adulterium in V. Lege.

R. Plectebatur morte: nam γ . cit. addit Scriptura: *Morte moriantur et moechus et adultera*. Quamvis autem nec hic, neque Deut. XXII, 22, clare exprimat quo mortis genere tates plectendi sint, poena tamen lapidationis adulteris decreta videtur. Ita censent Jansenius, Marius, A. Lapide, et passim alii. Atque hoc est quod Joan. VIII, 5, de muliere in adulterio deprehensa Judæi dicunt Christo: *In lege Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare*. Idem colligitur ex Ezechiel cap. XVI, 58, collato cum γ . 40: nam in priori dicit: *Lapidabunt te lapidibus*. Nota est etiam historia Susannæ, quam falso adulterii accusatam lapidare volebant.

P. 4, quomodo hic γ . 18 coeunti cum menstruata decernatur poena mortis, cum supra cap. XV, 24, non jubeatur nisi purificatio.

R. Ad hanc apparentem contradictionem dicendum videtur, quod lex, quæ fertur cap. XV, respiciat duos casus: 1. Si vir ignorans mulierem esse menstruatam, illam accedat, manebit immundus septem diebus: mulier autem cum non possit ignorare se esse menstruatam, occidetur; 2. et magis proprie, lex, quæ præscribitur cap. XV, tantum respicit casus occultos, et ad judicium civile non delatos. Item quando ille, qui hoc fecerat, judicis civilis notitiam præveniens, se ipsum, tanquam poenitens facti, accusabat apud sacerdotes, sufficiebat ei purificatio. In hoc autem

cap. XX, agitur de facto publico; et ad tribunal politicum seu forum externum deducto. Patet hoc inde, quod nullæ leges, quæ præscribunt poenas infligendas, agant de casibus occultis: contra naturam enim est se ipsum accusare criminis morte plectendi; e contra vero leges omnes, quæ agunt de observantiis legalibus et immunditiis contrahendis, comprehendunt etiam casus occultos.

P. 5. quomodo intelligendum sit quod dicitur γ . 20: *Absque liberis morientur*. Item γ . 21: *Absque liberis erunt*.

R. Menochius, Jansenius, et A. Lapide id exponunt hoc modo: Illi incestuosi non permittentur in hoc scelere permanere, donec liberos habere possint, sed occiduntur.

Dicunt præterea illi auctores, S. P. Aug. Q. 76 in Levit. docere, quod ille textus significet, liberos, ex tali copula natos, non habendos tanquam veros ipsorum liberos, sed tanquam alienos et spurios. Atamen S. D. id non assertive resolvit, sed tantum disputative proponit; ut liquet ex ejus verbis quæ sunt hæc: *Quid est, sine filiis morientur: cum filii ex hujusmodi conjunctionibus et ante nati sint, hodieque nascantur? AN HOC INTELLIGENDUM EST lege Dei constitutum ut quicumque ex eis nati fuerint, non deputentur filii; id est nullo parentibus jure succedant? Cæterum expositionem, quam S. P. proponit, omnibus aliis præferunt Radolphus et Cajetanus, eamque æriorem appellat Lorinus, et confirmat ex quodam scholio græco, in quo ita legitur: *Non reputabitur semen ejus in filios*.*

Si quis interim velit sustinere expositionem Menochii et aliorum, tenebitur eam aliquo modo limitare, scilicet quod tales quidem occiderentur, si tamen crimen innotesceret ante animationem foetus; nam hominatus divinæ omnino repugnare videtur, quod tales voluisset occidi post foetum animatum.

CAPUT XXI.

Prohibentur sacerdotes lugere mortuum vel funeri interesse, nisi primorum consanguineorum: pontifex nec patrem quidem vel matrem lugere poterat; nec etiam in uxorem ducere nisi virginem et nobilem: cavetur quoque ne sacerdotes masculas seu vitia corporis habeant.

QUÆSTIO I. — QUOMODO PROHIBEAUT CONTAMINARI PONTIFEX EX INGRESSU AD MORTUUM PATREM, CUM NON VIDEATUR POTUISSE ESSE PONTIFEX NISI ILLO MORTUO.

Vers. 11: *Ad omnem mortuum* (pontifex) *non ingreditur omnino. Super patre quoque suo et matre non contaminabitur*. Difficultatem habet, inquit Marius, quod pontifex prohibeatur ingredi ad patrem mortuum, cum nemo esset pontifex quandiu pater ejus viveret. Jansenius hac quæstione sibi proposita, ita scribit: Respondet Aug. Q. 83 in Levit. statim a morte patris pontificem consecrari solitum, nempe cadavere nondum sepulto. Et quasi ipse responsionem magis congruam, Augustino ignotam, propriò

studio reperisset, ita pergit: sed adde, quidquid sit de illa consecratione, multos casus contingere potuisse, quibus filius fieret pontifex, non pater etiam vivens, ut v. g. propter deformitatem vel impotentiam patris. Item propter translationem sacerdotii ex una familia ad aliam, ut contigit in Juda Machabæo. Ita Jansenius.

Sed hanc solutionem non sibi vindicasset, sed Aug. qui eam advenit, rectius attribuisset auctor ille. Ita enim scribit S. D. lib. II Rectact. cap. LV: *Dixi propter hoc necesse fuisse, nondum sepulto patre, statim post ejus mortem filium ejus constitui, qui succederet patri, propter etiam continuationis incensum* (sive thymiama) *quod bis in die necesse erat offerri, qui sacerdos super mortem nondum sepulti patris prohibetur intrare*. Atque hæc sua verba penitus examinans, ita pergit: *Sed parum attendi potuisse hoc præcipi magis propter illos, qui futuri erant summi sacerdotes non patribus summis sacerdotibus succedentes, sed tamen ex eis, id est ex posteris Aaron, si forte summus sacerdos filios non haberet, aut ita reprobos, ut nullus eorum patri deberet succedere*.

In sententia tamen S. P. alia difficultas occurrit de qua ita subjungit Q. præcit. in Levit. *Quoniam et illa quæstio de ægritudine summi sacerdotis manet, si moriturum necesse erat diebus aliquibus ægrotare, nisi forte hoc ita solvatur, ut dicatur non solere summos sacerdotes nisi subito mori, non præcedente ægritudine, sicut de ipso Aaron Scriptura testatur*. Num. XX, 27.

Quoniam revera Scriptura referat, non solum Aaronem, sed etiam quosdam alios pontifices, ut Heli ejusque filium Phinees subito obiisse, id tamen non refert de omnibus, nec videntur sine sufficienti fundamento talia miracula posse adstrui. Item, ut dictum est cap. XXX Exod. Q. I, in resp. ad obj. IV, narrat Josephus lib. XVII Antiq. cap. 8, quod summus sacerdos Matthias, nocte præcedente festum Expiationis, passus fuerit pollutionem in somnio, ideoque non potuerit illo die ministrare, et in ejus locum suffectus fuerit cognatus ejus Josephus. Si ergo pontifex pati potuerit pollutionem, et sic a ministerio suo impediri; quidni et potuit ægrotare?

Quare censeo retractationem S. P. Aug. etiam ad posteriora esse extendendam; ac consequenter dicendum esse, quod etiam vivente summo sacerdote, filius ejus aut alius consecraretur pontifex, ut ægrotantis, aut aliter impediti summi sacerdotis vices suppleret. Sic Phinees filius Heli functus est summo sacerdotio vivente patre; ut testatur Josephus lib. V Antiq. cap. 11. Quod autem retractatio S. P. ad posteriora saltem simplicite se extendat;

Prob. I. Quia S. P. loco supra cit. ex lib. I, Retract. docet, præceptum de non ingrediendo ad mortuum patrem, esse datum propter eos qui postea futuri erant pontifices, non patribus summis sacerdotibus succedentes: atqui juxta S. P. certum est quod postea plures simul fuerint pontifices; ergo, etc.

Prob. II. Qui principium, ex quo aliqua difficultas S. S. XXVI.

sequitur, ita retractat, ut jam difficultas non amplius maneat, etiam implicite retractat responsionem ad illam difficultatem datam, quandoquidem sublata difficultate, non amplius ad eam responderi debeat: atqui S. P. omnino retractavit principium, ex quo sequebatur illa difficultas de ægritudine summi sacerdotis; ergo, etc.

Prob. min. Quia principium, ex quo in ipsius et nostra sententia difficultas illa de ægritudine summi sacerdotis sequebatur, erat hoc, quod tunc judicaret, propterea præceptum de non ingrediendo ad mortuum patrem esse datum, quia nempe statim post mortem patris propter continuationis incensum debebat filius ejus consecrari pontifex: atqui hoc principium omnino retractat, ut patet ex ejus verbis supra cit; ergo, etc. His adde quod S. doctor absolute non voluerit nec docuerit pontifices non solere nisi subito mori; quandoquidem id non dicat nisi dubitanter, ut patet ex γ nisi forte hoc ita solvatur.

Itaque ad difficultatem illam de ægritudine summi sacerdotis (dum scilicet tantum unus erat) putamus dandam esse responsionem, quam allegavimus Q. II, in cap. XXX Exod. scilicet quod si illa ægritudo nimis diu duraret, filius ejus, aut alius consecraretur pontifex, ut loco ægrotantis summi sacerdotis incensum poneret, aliasque functiones pontificales perageret: si vero illa ægritudo paucis diebus durabat, tunc aliquibus diebus intermitteretur incensum: nam quod illud, etiam juxta S. P. propter aliquod impedimentum aliquibus videatur potuisse omitti, liquet ex iis quæ habet Q. 82 in Levit. quæque citavimus c. XXX Exod. Q. II, in respons. ad obj. IV.

QUÆSTIO II. — AN PONTIFEX ET SACERDOTES AARONICI ADSTRACTI FUERINT, AD DUCENDAS UXORES DE SOLA TRIBU LEVI.

Quoad pontificem Deus statuit, γ . 15: *Virginem ducet uxorem*, ob honestatem et dignitatem summi sacerdotii: non enim decuisset ab alio vitiatam et cognitam ducere. Unde statim additur γ . 14: *Vidua autem et repudiata, et sordidam atque meretricem non accipiet*. Non viduam, quia talium mores, per virorum consuetudinem subinde corrumpuntur, et minus ductiles sunt quam mores virginum, ad omnem pietatem et honestatem familiæ pontificali congruentem.

Sed puellam de populo suo, id est de populo Israelitico; falluntur proinde qui putant non potuisse duci, nisi de genere sacerdotali. Quare

R. et dico: Nec pontifices, nec sacerdotes adstricti fuerunt ad ducendas solas filias leviticas.

Prob. Quia Joiada sanctus pontifex uxorem duxit Josabeth de tribu Juda, filiam regis Joram, ut clare dicitur II Paral. XXII, 11: poterat ergo pontifex ex alia tribu quam levitica, dummodo ex illustri familia uxorem accipere, ut pariter testatur Josephus, lib. IX Antiq., cap. 7: quoniam Philo apud A. Lapide tradat pontificem non potuisse ducere uxorem nisi sacerdotalis generis: sed hoc non liquet ex lege divina, imo contrarium insinuant historiæ sacræ.

Dices: Mox sequitur: *Ne commisceat stirpem generis sui*. (Dix-huit.)